

Posudek na disertační práci

Metafory šílenství: umlčení mýtotvůrci a porouchané mozky

Vypracoval: Matyáš Müller

Autor ve své disertaci navazuje na svou předchozí práci a pokouší se podat – bez nároku na zaujetí nějakého definitivního stanoviska – přehled různých pohledů na mnohotvárný a nejednoznačný fenomén šílenství. První část práce – spíše informativní – se tedy soustřeďuje na jakési „dějiny šílenství“ od antiky až po různé psychotherapeutické a psychoanalytické směry, které se rozvíjely ve 20. století. Ve druhé, analytičtější části práce se potom soustřeďuje na vypracování jakéhosi osobnějšiho pohledu na tento fenomén, inspirovaného především fenomenologickým přístupem, zaměřeným zejména na problematiku prostoru. Autor v práci podle svých vlastních slov „poněkud arbitrárně“ (avšak dodejme, že funkčně) rozlišuje čtyři roviny, na nichž lze problematiku duševní poruchy traktovat: rovinu individuální, kolektivní, transpersonální a existenciální, které slouží jako základní výkladové osy. Technicky vzato je práci možné vytknout jen málo: je psána se zaujetím a se znalostí věci, autorův styl je kultivovaný a překlápů je minimálně, tedy až na drobnosti – o šílenství se v akuzativu často referuje zájmenem „ho“ místo „je“, občas se vyskytnou neobratné formulace („zvýšená nálada“, str. 30; „náročný existenciální pohyb“, str. 10; Freud „slavně mluvil o tom, že člověk není pánem ve svém domě“, str. 36; špatně napsaná jména Bicêtre, Salpêtrière, str. 19 atd.).

Jako oponent bych nicméně chtěl formulovat některé ne snad ani námitky, nýbrž spíše body, které se mohou stát předmětem diskuse u obhajoby.

Str. 12: o středověku se ve vztahu k šílenství hovoří jako o „démonologické a inkvizitorské době temna“. Nejsem specialista na středověké myšlení, ale přesto si nemohu nepoložit otázku, zda takový popis není příliš konvenční. Že by se nenašly texty, které se k šílenství staví diferencovaněji? Totéž platí o zmínce o „scholastickém dogmatismu“ na str. 16. Že by se obraz moudrého blázna (str. 19) ve středověku vůbec nevyskytoval?

Str. 14: „Aischylos, Sofoklés a Euripidés v jistém smyslu předznamenávají moderní psychologické pojetí subjektivity – především skrze Freudovo nové čtení příběhu o Oidipovi“. Nejsem si po pravdě řečeno jist. Jejich pojetí subjektivity mi připadá dost odlišné od moderního a freudovské čtení příběhu o Oidipovi je velice dvojznačné: R. Armstrong, autor vynikající knihy o Freudovi a starověku, velmi případně hovoří v těchto případech o „rekursivních analogiích“ – není zcela zřejmé, zda příběh o Oidipovi má vysvětlovat určitou psychickou strukturu nebo zda se Freud snaží objasnit oidipovský mýtus skrze psychoanalýzu (zdá se totiž oscilovat mezi obojím, a to neplatí jen o Oidipovi). Každopádně s nějakým „předznamenáváním“ bych byl velice opatrný.

Str. 20: zmínka o Descartovi a šílenství se stala slavným předmětem sporu mezi Foucaultem a Derridou. Zatímco Foucault interpretuje descartovské gesto jako vyloučení šílenství, Derrida jistou možnost šílenství u Descarta připouští (zvláště v souvislosti s pasáží o zlém démonu). Snad by stálo za to tento spor alespoň zmínit.

Str. 70: nerozumím zmínce o Jamesově „radikálním empirismu“ v souvislosti s Lukeovým zážitkem, může to autor u obhajoby objasnit?

Str. 83 – 84: v souvislosti s ekopsychologií mě zarazí představa odchýlení od přírody jakožto příčině duševních patologií. Znamená to, že dokud lidé žili v „souladu s přírodou“, šílenství neexistovalo? To nevytýkám autorovi, který podle všeho danou koncepci referuje správně, ale jenom se podivuji.

Str. 92 a násl. – jsem ochoten akceptovat, že autor chce v této první části pouze zreferovat některé přístupy k šílenství. Vzhledem k tomu, že se jedná o disertační práci, si však přece jen kladu otázku, jestli toho referování není trochu moc. Například v této heideggerovské kapitole je všechno referováno z Kouby a Syřišťové a s Heideggerovými vlastními texty se pracuje minimálně. Není to trochu škoda? To platí o i jiných partiích první části – možná, že trochu větší „tah na branku“ by zabránil tomu, že čtenář začne při čtení první části, kde se toliko referuje, co kdo řekl, časem poněkud umdlévat.

Str. 100 a násl. – co se týče hledání „metaroviny“, kladu si otázku, zda právě post-psychiatrie se svým odmítáním „vševykládajícího metanarativu“ může tuto roli plnit (jak se autor domnívá na str. 105). Tím, že se tento proud nesnaží vybudovat syntézu, právě do jisté míry rezignuje na to, aby úlohu nějaké „metaroviny“ zastával.

Str. 119: „Celá fenomenologická tradice vystupovala proti zvěčňování člověka (...) člověk zůstává tajemstvím, cizí tváří, nezměrným Ty“. Nedomnívám se, že to platí pro celou fenomenologickou tradici. U Heideggera, Husserla, Merleau-Pontyho a dalších bychom takové pojetí nenašli.

Jestliže jsem výše namátkou zformuloval několik drobných výhrad, zdůrazňuji zároveň, že se jedná spíše o náměty k diskusi. Zároveň je nutno podotknout, že práce obsahuje řadu pozoruhodných momentů, a to zejména ve druhé části (například pasáže související s otázkou prostoru, ale i mnohé další). Celkově vzato bych se – být autorem – nevyhýbal zaujetí nějakých radikálnějších stanovisek. Pluralita, ke které se autor hlásí, je jistě dobrá věc, ale čtenáře časem mírně unaví. Zejména první část je víceméně kompilátem (jakkoli zdařilým) ze sekundární literatury (kromě již citovaných míst viz např. celé dlouhé pasáže vypsané z Portera a dalších – Portera mimochodem nevidím v seznamu literatury). Mám trochu podezření, že kdybychom se v oné historizující první části skutečně opřeli o primární zdroje, všechno by se tím poněkud zkomplikovalo – například onen již zmiňovaný středověk. Něco takového by však samozřejmě zároveň znamenalo, že bychom téma museli vymezit trochu specifičtěji – *šílenství jako takové* je tak ohromné téma, že je na takto malém prostoru zřejmě nelze zpracovat jinak než tak, jak to autor učinil zde.

Navzdory výše uvedenému práci ovšem pokládám za jednoznačně obhajitelnou a navrhuji hodnocení **prospěl**.

Praha, 5.10. 2016

Josef Fulka